

SERVAAS WIGBESMA.
(1911).

SERVAAS WIGERSMA EN HET MUNT- EN PENNINGKABINET VAN HET FRIESCH MUSEUM

door

Mr. P. C. J. A. BOELES.

Eene op zeer bescheiden schaal in 1898 in het Friesch Museum te Leeuwarden georganiseerde Oranje-Nassau-tentoonstelling bracht ons het eerst met elkander in aanraking. Het lag voor de hand bij deze tentoonstelling voor den dag te komen met een overzicht van de zoo belangrijke verzameling van Oranje-penningen, die in museumkasten aan het oog onttrokken waren. De benodigde tijd om dat alles naar eisch in orde te maken ontbrak en toch konden de bezoekers der tentoonstelling een keur van Oranje-penningen bewonderen. Het waren de penningen van Wigersma, die op verzoek van het bestuur van het Friesch Genootschap terstond bereid gevonden werd zijne uitnemend beschreven en geordende collectie af te staan.

Een waar genoegen bleek het met hem de tentoongestelde prenten enz. te bekijken. Bij weinigen zóóveel belangstelling en verrassend kundige opmerkingen. Een dergelijke kracht diende zoodra mogelijk aan het Friesch Genootschap verbonden te worden en bij de eerstvolgende vacature, ontstaan door het bedanken van Dr. T. J. de Boer, liet ik dan ook niet na bij mijn vader Mr. W. B. S. Boeles, destijds voorzitter van het Genootschap, krachtig aan te dringen op de benoeming van Wigersma tot

bestuurslid. Zoo werd hij nog in 1898 benoemd. Sedert hebben wij, vooral in de eerste jaren, samengewerkt aan den vooruitgang van het Friesch Museum.

Wigersma werd den 12 Mei 1857 te Leeuwarden geboren, waar zijn vader en grootvader een alom in Friesland beklante zaak dreven in hoeden en petten. Hij bezocht er de lagere school en de rijks hoogere burgerschool tot de vijfde klasse. Daarna vertoefde hij eenigen tijd te Amsterdam om zich nader te bekwamen in het vak van zijn vader, dien hij vervolgens hielp om ten slotte zelf de zaak voort te zetten. Die zaak gaf hem echter, zooals hij mij eens mededeelde, op zich zelf te weinig voldoening en toen hij voor de beschrijving van een Leeuwarder gedenkpenning, die zich bij de familiestukken bevond, in een numismatisch werk was gaan snuffelen, kwam in eens bij hem de lust op om verder in deze, zeer goed met zijne vakbezigheden vereenigbare liefhebberijstudie door te gaan. Toch ging hij, als solied Nederlander, die niet over één nacht ijs gaat, niet tot de uitvoering van dit denkbeeld over, vóórdat hij zich o. a. door het raadplegen van enkele werken over de Nederlandsche numismatiek voldoende op de hoogte had gesteld om te kunnen nagaan of zijne middelen het aanleggen van eene eenigszins behoorlijke verzameling zouden gedoogen. Toen dat onderzoek bevredigend was uitgevallen, stak hij omstreeks 1890 van wal. Met hart en ziel wijdde hij zich nu aan hetgeen zijn lievelingsstudie is gebleven, zonder evenwel zijne zaken ook maar eenigszins te verwaarloozen en hoewel blijkens de vele artikelen die hij schreef, zijn hoofd dikwijls bezig geweest moet zijn met de oplossing van zeer ingewikkelde numismatische problemen en zijn naam als numismaat steeds bekender werd, bleef hij toch altijd de eenvoudige zakenman, die vooral op marktdagen ijverig medewerkte om de talrijke clientèle te bedienen.

Wigersma huwde eene dochter van den Leeuwarder theehandelaar R. H. Dijkstra, een energiek koopman, zooals wij er in Friesland helaas nog te weinig bezitten,

wiens zaak, door zijne zonen voortgezet, zich door talrijke filialen ver buiten Friesland heeft uitgebreid.

De maatschappelijke welgesteldheid kwam Wigersma bij de wetenschap te pas. Het aanschaffen van studiemateriaal: munt- en penningverzamelingen, kostbare boekwerken enz., het rijk illustreeren van de door hem geschreven artikelen, het bijwonen van tal van elders gehouden vergaderingen, zoo iets eischt een ruime beurs, vooral nu de middelen van het Friesch Museum met zijn vele afdelingen helaas bij lange na niet voldoende zijn om in al deze behoeften te voorzien.

Na zijne intrede in het Genootschap kon hij zich met Jhr. Mr. W. C. G. van Eysinga geheel wijden aan het hun opgedragen beheer van het munt- en penningkabinet, dat door de langdurige bemoeiingen van Mr. Jacob Dirks, de door dezen en door de heeren Mr. A. Looxma Ypey en A. Quaestius gelegateerde verzamelingen een groote beteekenis en omvang had gekregen.

*De munt- en penningkamer tijdens het beheer van
Mr. Dirks.*

De munt- en penningkamer uit den tijd van Dirks, die in 1892 overleed, was juist eenige jaren vóór de komst van Wigersma ontruimd in verband met een in 1894 aan het Genootschappelijke museum toegevoegden vleugel met de tegenwoordige munt- en penningzaal. Ik heb dat oude kabinet van aanzien nog goed gekend, want daarnaast placht mijn vader te werken in een gezellige, ouderwetsche kamer met groengeverfde betimmering en kleine ruitjes, de wanden en een deel der vloer bedekt met boeken, in het midden een hooge lessenaar; een soort van boeken-tempel, een heiligdom der wetenschap, waar de gouwenaar steeds dampte als een wierookvat. Er lag iets zeer huiselijks over het museum zooals het destijds was ingericht. Voor de bezoekers van de munt- en penningkamer, de zonnige hoekkamer, thans Bisschopkamer, tegenover

de prachtige Kanselarij, was slechts een nauw pad uitgespaard te midden van de op oer-eenvoudige schragen liggende ondiepe bakken, oorspronkelijk een viertal, die met de tweemaal zooveel ruimte innemende vitrines met de Romeinsche en Byzantijnsche munten van Mr. Quaestius, het vertrek bijkans geheel vulden en naar ik stellig vermoed, te weinig ruimte boden om de toenmalige verzameling ordelijk te bergen.

Reeds vóór 1887 toen het eerste der groote legaten, dat van Mr. Quaestius, ongeveer 6500 stuks, binnenkwam, was dit munt- en penningkabinet een der belangrijkste en aardigste afdeelingen van het Friesch Museum.

Evenals de terpverzameling en de bibliotheek was zij een resultaat van bewust en actief verzamelen, in tegenstelling met enkele andere collecties, die meer aan giften hun ontstaan te danken hadden. Nog steeds concentreert zich in deze afdeelingen de werkzaamheid van den beheerder van het Friesch Museum, zooals uit de lijsten van aanwinsten in de jaarverslagen duidelijk aan den dag komt.

Laat me nog met een enkel woord iets mededeelen omtrent de nog ongeschreven geschiedenis van dit munt- en penningkabinet.

Mr. A. Deketh deed als bestuurslid in 1833 — het Genootschap werd opgericht in 1827 — het eerst een voorstel om maatregelen te nemen „ter bewaring van Friesche of tot Friesland betrekking hebbende penningen en munten”.

De eerste aanwinsten van het kabinet komen voor in het verslag over 1837/'38. Sedert 1841, met het optreden van Mr. Dirks, worden de aanwinstenlijsten belangrijk en met uitzondering van enkele jaren waarin helaas, wegens andere drukke bezigheden geen lijsten zijn gepubliceerd, loopen deze wegens inhoud en nauwkeurige bewerking zoo belangrijke berichten door tot aan den dood van Dirks in 1892.

Met de opkomst van het kabinet valt samen de eerste wetenschappelijke bestudeering van de in Friesland ge-

vonden en van de daar geslagen munten De werken van Van der Chijs en Verkade moesten nog geschreven worden. De eerste „bijdragen tot de penningkunde van Friesland”, van de hand van Dirks, verschenen in de Vrije Fries, van 1844, en handelen al dadelijk over de zoo belangrijke munten van Stavoren en Dokkum uit de elfde eeuw, en over de Friesche stedemunten in de 15e eeuw. De voornaamste aanwinsten leverden de terpen en in geen andere provincie, met uitzondering misschien van Zeeland, bleef alles wat de bodem opleverde aan munten, zoo bijeen als hier in Friesland. Wat Dirks ontging werd aangekocht door den Leeuwarder deurwaarder Bloembergen-Santée, als verzamelaar bekend uit de werken van Dirks en Van der Chijs, die vele van diens in Friesland gevonden gouden Merovingische en Byzantijnsche munten hebben afgebeeld en beschreven. Gelukkig bleven ook deze munten in Friesland doordat de heer Corbelijn Battaerd omstreeks 1876 er in slaagde de verzameling Santée en bloc voor de som van f 7500, dat was de metaalwaarde, aan te koopen ten behoeve van het later met het Friesch Museum vereenigde kabinet van Mr. A. Looxma IJpey. 1)

Geen jaar ging er voorbij waarin Dirks geen belangrijke aanwinsten kon boeken. De te Leeuwarden, Bolsward, Stavoren en Dokkum geslagen Bruno en Egbert munten, die, op één na, nimmer in Friesland gevonden zijn, werden zelfs in het buitenland opgekocht. De eene muntvondst na de andere kwam binnen en tevens vele afzonderlijk gevonden munten.

De beschrijvingen van deze vondsten in de Vrije Fries en in de Revue Belge de Numismatique trokken de aandacht van vele buitenlandsche numismaten, niet het minst de studiën van Dirks over de sceatta's, de in Friesland

---

1) De heer Battaerd, thans te Groenlo, was onlangs zoo welwillend mij dit mede te deelen. De dubbelen, ter waarde ongeveer van f 2000.—, werden tegen andere munten en penningen ingeruild bij den heer Schulman.

gevonden muntjes van Angelsaksisch type, van veel belang voor de kennis van het muntwezen in Engeland.

Aan het einde van zijn leven, in 1891, heeft Dirks nog het genoegen beleefd het door hem bijeengebrachte numerair der terpen en het daarover door hem geschrevene te overzien in een laatste artikel „Les Pompei Frisons”, verschenen in de „mémoires” van het congrès international de numismatique, in 1891 te Brussel gehouden.

Hij kon er trotsch op zijn, en Friesland met hem, op dit schitterend resultaat eener halve eeuw van wetenschappelijk werk.

Dat alles lag nu opgepropt in het zonnige munt- en penningkamertje, in de platte, vlinderbakachtige vitrines.

Hoe het geordend was, is niet meer uit te maken.

Nà Dirks en vóór Wigersma hebben de heeren Corbelijn Battaerd, T. J. de Boer en van Eijsinga, nog achtereenvolgens het kabinet beheerd. De overgang naar de nieuwe zaal viel onder het beheer van Van Eijsinga, die, waarschijnlijk in overleg met zijn vriend de Dompierre de Chaufepié, bij wien hij gedurende enkele maanden had gewerkt op het Haagsche munt en penningkabinet, een viertal fraaie, dubbele toonkasten liet vervaardigen, welke hij vulde o.a. met een overzicht der in Friesland geslagen munten, met Friesche gilde- en landdagpenningen, met historie- en legpenningen.

De legaten van Dirks en IJpey, respectievelijk volgens de jaarverslagen ¹⁾ bestaande uit 10.000 en 14.500 stuks, en beide in 1892/'93 overgedragen, bleven tot heden in hoofdzaak geordend zooals de schenkers ze na hadden gelaten. Wel werden ze aangesproken bij de samenstelling van de voormelde serieën.

---

¹⁾ Daar de collectie IJpey doorlopend genummerd is, kan het hier opgegeven cijfer als juist worden aangenomen. Het cijfer voor de verzameling Dirks, resultaat van een zeer globale schatting, komt mij te hoog voor.

*Wigersma als beheerder van het Leeuwarder
munt- en penningkabinet.*

Ziedaar in enkele trekken de oorsprong en de toestand van het Leeuwarder munt- en penningkabinet bij de komst van Wigersma in 1898. De sedert door hem geredigeerde aanwinstenlijsten, thans voor het eerst voorzien van eene korte inleiding, geven een duidelijk beeld van zijn groote kennis en ijver. Besloeg het voorafgaande verslag in druk één bladzijde, zijn eerste verslag eischte niet minder dan tien. Van eenige beperking van het verzamelgebied tot datgene wat meer in het bijzonder voor Friesland van belang is, was dan ook geen sprake.

Hoe hij aan al die aanwinsten kwam, is niet voor ieder stuk afzonderlijk na te gaan. Eene opsomming der namen van schenkers aan het hoofd van zijn verslag geeft enkele aanwijzingen, meer niet. Zeker kan men er van zijn dat heelwat uit zijn eigen laadjes afkomstig was, doch zijn naam zette hij niet op de muntcartons, wel die van andere schenkers. Wigersma had een groot talent om alles bijeen te garen wat er op numismatisch gebied in Friesland te koop kwam. Hij had wat men noemt „den loop” en zou, indien hij niet zelf het museum vertegenwoordigd had, de grootste concurrent van het Friesche kabinet geworden zijn. Een ieder die iets weten wilde omtrent een munt die hij geërfd, gekocht of gevonden had, kwam zonder aarzelen in de alom in Friesland bekende, stemmige winkel in het Nauw, waar Wigersma zonder mis iederen werkdag tot 's avonds laat in zijn kantoor te vinden was, waar hij de gewenschte inlichting gaf, met zeldzaam prompte kennis van munten en penningen en waar hij vlot alles aankocht wat hem geschikt voorkwam. Als verzamelaar zal het hem wel eens strijd gekost hebben om alles wat voor het museum van belang was, ook voor die instelling aan te koopen. Dat hij dit na zijne benoeming tot bestuurslid, voor zoover mij bekend, steeds gedaan heeft, dient ten hoogste gewaardeerd te

worden. Aan bezoldigde beheerders van rijksmusea is het verboden er particuliere collecties op na te houden, voor Wigersma, die alle werk geheel belangeloos verrichtte, bestond dat verbod niet.

Zijn eerste werk aan het kabinet was het voegen van uitvoerige beschrijvingen bij de reeds tentoongestelde historie- en legpenningen. Twee nieuwe vitrines werden aangeschaft en beide geheel gevuld met een vierhonderdtal, eveneens uitvoerig toegelichte Oranje-penningen, ditmaal de eigen penningen van het museum. Daarna werden de voornaamste muntvondsten weder uitgelegd. De ordening en inventarisering der talrijke los in Friesland gevonden munten bleef tot dusverre achterwege, daarmede is thans door mij een aanvang gemaakt.

Eindelijk werden de familie- en historiepenningen grootendeels gecatalogiseerd op de hem eigene voortreffelijke en keurige wijze.

De benoeming van Wigersma tot beheerder van het Leeuwarder kabinet had nog deze goede zijde, dat zij hem, op veertigjarigen leeftijd aan het schrijven bracht. Mejuffrouw Marie de Man heeft aan haar sympathiek levensbericht in het Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde een lijst zijner geschriften toegevoegd ¹⁾, een enorme reeks voor een betrekkelijk gering aantal jaren, meerendeels artikelen verschenen in de Vrije Fries, die hij mee redigeerde en in het voormelde „Tijdschrift” van het munt- en penningkundig genootschap, waarvan hij een der meest verdienstelijke leden was.

Een zeer belangrijk, zij het ook niet volledig overzicht

---

¹⁾ Die lijst zoude nog kunnen worden aangevuld met de reeks der door hem bewerkte jaarverslagen van het Leeuwarder Kabinet, den catalogus der in 1900 te Leeuwarden gehouden tentoonstelling van antiek goud- en zilversmidswerk, voorzoo veel betreft de blz 92—137 (penningen) en den geheel door hem geredigeerden catalogus der tentoonstelling van moderne médailles en plaquettes, van 20 Dec. 1900 tot 14 Jan. 1901 gehouden in het Friesch Museum (44 blz.).

van de vóór de 14e eeuw geslagen en in den Frieschen bodem gevonden munten, geven zijne rijk geïllustreerde *Aanteekeningen over de Nederlandsche, in het bijzonder over de Friesche muntgeschiedenis* 1). Welkom vooral nu de studiën van Dirks verscholen zijn in lange reeksen van tijdschriften en tientallen van jaarverslagen. Eene definitieve publicatie van dit meest belangrijke deel der Leeuwarder verzamelingen blijft echter gewenscht.

Friesch geld uit de 13e eeuw.

Nieuw en belangrijk was vooral hetgeen Wigersma mededeelde omtrent Bruno- en Egbertmunten en de Friesche vondsten van vroeg 13e eeuwse penningen, eigendommen van het Leeuwarder kabinet.

Slechts één van die vondsten van zeer moeilijk te bestemmen muntjes n.l. die van Beets, in het zuiden van Friesland, was tot dusverre behoorlijk gepubliceerd en wel door Dirks en Hooft van Iddekinge. De opschriften dezer munten hadden bij alle onderlinge verschil dit gemeen, dat ze zich tegen elke ontcijfering verzetten. Het type wees wel op een verwantschap met de 12^e en 13^e eeuwse munten der Utrechtsche bisschoppen, maar daarbij bleef het tot Wigersma in zijn laatstgemeld overzicht de nog ongepubliceerde latere vondsten bekend maakte; in het bijzonder die van Barthelehiem, ten noorden van Leeuwarden, waar niet minder dan 1700 stuks, de grootste Friesche muntvondst, bijeen gevonden werden. Hierbij waren er twee, zegge twee, op zeventien honderd, met leesbare opschriften: „*Theodricus*” en „*Staverns*”. Terecht schreef Wigersma dat deze muntjes op last van den Utrechtschen bisschop Diederik II van Are (1197—1212) te Stavoren waren geslagen. Tevens stond daarmede vast dat het munthuis te Stavoren niet met den dood van den laatsten der Brunswijksche graven, in 1090, was opgehe-

1) Tijdschrift v. h. Ned. G. v. M. en P., 1906.

ven. Het muntlooze tijdperk van Friesland loopende naar men meende van 1090 tot omstreeks 1450, toen de eerste Friesche stedemunten geslagen werden, werd plotseling meer dan een eeuw verkort.

Tegelijkertijd gaven de onderzoekingen van Wigtersma betreffende het gewicht van deze en van de te Leeuwarden voorhanden Bruno- en Egbertmunten de tot dusverre ontbrekende voldoende gegevens om het Friesche muntwezen uit die tijden te kunnen vergelijken met de muntstelsels der naburige streken.

Hier te lande had vooral Hooft van Iddekinge in zijn „*Friesland en de Friesen in de middeleeuwen*” op dit punt zijn aandacht gevestigd. Een interessant, doch uitermate moeilijk onderwerp, omdat daarbij behalve uitgebreide kennis van munten, niet minder een grondige kennis van de gelijktijdige geschiedbronnen te pas komt. Een gelukkig toeval wilde, dat hetgeen de muntstudiën van Wigtersma aan het licht brachten, kort daarop op uitnemende wijze van historische zijde werd aangevuld en wel door Dr. Gosses, een Fries van geboorte, leerling van het Leeuwarder Gymnasium, die door zijne grondige studiën over het bisdom Utrecht ¹⁾ bijzonder bevoegd geacht kon worden dit aanvullende werk te verrichten, aan de hand van eene zorgvuldige bestudeering van de betrekkelijke numismatische literatuur. Verrassend is hetgeen Dr. Gosses mededeelt ²⁾ o. a. uit het *Liber Camerae* van den Dom te Utrecht, uit een gedeelte daarvan, dat in de eerste jaren der 13^e eeuw te boek werd gesteld. Toonde Wigtersma aan, dat het munthuis te Stavoren niet in 1090 was opgeheven, het *Liber Camerae* bewijst hetzelfde bovendien voor de drie

¹⁾ Dr. I. H. Gosses, *De bisschop van Utrecht, het Domkapittel en de Groninger prefect*. Bijdragen voor de vaderlandsche geschiedenis en Oudheidkunde 1908. Vgl. ook de jaargangen 1910 en 1911.

²⁾ Alsvoren, *Utrechtsch en Friesch-Groningsch geld van de 11de tot den aanvang der 14de eeuw*. Tijdschrift van het Ned. Gen. voor Munt- en Penningkunde, 1908.

andere Friesche munthuizen der Brunswijksche graven n.l. Bolsward, Dokkum en Leeuwarden. Mocht iemand nog getwijfeld hebben of Dirks de Bruno-munten van die graven, met het opschrift „Liunvert” terecht aan een Leeuwarder munthuis had toegekend, zelfs Hooft van Iddekinge, die dat altijd betwist had, zou dit met het oog op het Liber Camerae niet meer kunnen ontkennen. Onze geschiedkundige voorstellingen van het einde 12^e en begin 13^e eeuwse Friesland verliezen door de schets van Dr. Gosses veel van hunne vaagheid. De muntjes van Beets, Barthelhem enz., met hunne verbasterde muntbeelden en verhakselde opschriften komen ons nu minder vreemd voor. De meening van Wigersma, dat deze Bisschoppelijke muntjes *halve* obolen waren, wordt door Dr. Gosses niet gedeeld.

Hoewel de studie van Dr. Gosses er in het geheel niet in vermeld wordt, is het zeker dat het in 1909 door Wigersma voor de „Vrije Fries”¹⁾ geschreven opstel over alle te Leeuwarden voorhanden Friesche vondsten van de voormelde geldsoort, een product is van de door die studie, tevens beoordeeling van zijn werk, geprikkelde werklust. Reeds het bijeenzoeken, wegen en schiften van die zeer kleine muntjes, tezamen ten getale van 1912 stuks was een moeilijk en verdienstelijk werk. Eerst door dit artikel zijn die zoo interessante munten volledig toegankelijk gemaakt voor de bestudeering door elders wonende numismaten. Wij hadden gaarne vernomen, hoe Wigersma dacht over het door Dr. Gosses geschrevene, over diens aan de historiebronnen ontleende gegevens. Uit de nadere uiteenzetting van de theorie der halve obolen blijkt alleen dat Wigersma zich ten dien aanzien geenszins gewonnen gaf.

Ten opzichte van de plaats waar de munten geslagen zijn — voor ons wel het meest belangrijke punt — bestaat er nu geen eenstemmigheid meer tusschen beide onderzoekers. In tegenstelling met het in de „Aanteeke-

¹⁾ *Muntvondsten van vroeg-13-eeuwse halve obolen in Friesland*. Vrije Fries XXI, blz. 81—131.

ningen" uitgesproken vermoeden dat de gelijksoortigheid deze munten, het onvermengd bijenvinden, het opschrift „Staverns" op twee er van, wijzen op eenen *Frieschen* muntslag, wordt thans door Wigersma verondersteld, dat met uitzondering van 47, die aan Stavoren worden toegeschreven, de geheele overige massa, d.i. dus 1865 stuks, geslagen zijn in het bisschoppelijke munthuis te Deventer. Deze hypothese, die naar zijn eigen zeggen bevestiging noodig heeft, grondt zich op de verklaring van het dikwijls op deze muntjes voorkomende randschrift D I D I D I D I, dat dan eene verbastering van Daventria zoude zijn. ¹⁾

Neemt men dit aan, dan staat o.i. daardoor nog geenszins vast, dat de munten te Deventer geslagen zijn. Wij sluiten ons dan ook geheel aan bij het oorspronkelijke gevoelen van Wigersma en bij de meening van Dr. Gosses. Juist in die verbastering van de omschriften weerspiegelt zich zoo treffend de door Gosses geschetste verwording van het Friesche staatsbestuur in de eerste helft der 13e eeuw. Bij het meer regelmatige bestuur over Deventer past deze muntslag niet, en inderdaad bestaan er, uit den tijd waarin Wigersma de munten stelt, Deventer munten van Otto II (1215—26), met leesbare opschriften. ²⁾ De overeenkomst met de Deventer munten, op zichzelf niet zonder belang, kan m.i. alleen wijzen op het model dat den Frieschen muntmeester tot voorbeeld strekte, niet op de plaats waar gemunt werd.

Slaafsche navolging van elders geslagen munten is een omstandigheid waarvoor de middeleeuwsche muntgeschiedenis voorbeelden te over heeft. Hier konden de rechten die de Utrechtsche bisschoppen gedurende zoo lange jaren op de Friesche munt hadden uitgeoefend, als eene bijzondere reden gelden om deze voorbeelden ouder gewoonte, doch bij het wegvallen der controle, meer barbaarsch te volgen.

¹⁾ Vrije Fries XXI, 1, blz. 114—116.

²⁾ Van der Chijs, *De munten der bisschoppen, van de heerlijkheid ende stad Utrecht*, pl. VIII.

Terwille van het tijdschrift van het penningkundig genootschap schreef Wigersma nog over vele andere onderwerpen: over familiepenningen, valsch geld, munt- en penningverzamelingen van vorst Friezen. Steeds was het interessant wat hij gaf, degelijk bewerkt en rijk geïllustreerd. Hij ontzag daarvoor geen kosten.

De goede naam die het Leeuwarder kabinet zich onder de leiding van Mr. Dirks en diens opvolgers mocht verwerven, heeft het tijdens het beheer van Wigersma schitterend gehandhaafd, en het aanhalen van een zijner studiën, over een Karolingische muntvondst, in de prachtig resumeerende, onlangs door den bekenden Adrien Blanchet uitgegeven *Manuel de Numismatique Française*, ¹⁾ toont, evenals de vermelding aldaar van studiën van Dirks, Hooft van Iddekinge en Mej. de Man, weer eens duidelijk aan, hoeveel belangstelling er in het buitenland is voor hetgeen onze numismaten schrijven over die oude, in den Nederlandschen bodem gevonden munten, waarvan wij in Friesland zulk een prachtige verzameling bezitten. Iets wat de Friezen in het oog dienen te houden, wanneer ze zoo'n oud muntje of een muntvondst in handen krijgen. Het zijn mede de oude dokumenten waaruit de oudste geschiedenis van Friesland moet worden te voorschijn gebracht. In den smeltkroes of in particulier bezit mogen ze niet verdwijnen, evenmin naar het buitenland verkwaanseld worden.

* *

Wigersma was wat men noemt een innemende figuur, altijd opgewekt en bereid om te helpen. Geen wonder dat hij vele vrienden telde. Vooral in verband met de Leeuwarder zilvertentoonstelling van 1900 heb ik hem leeren waardeeren. Wij hadden in de commissie feitelijk de leiding en belastten ons o.a. met de redactie van den vrijlijvigen catalogus, waarvan de blz. 92—137, bevattende de

¹⁾ Monnaies frappées en Gaule depuis les origines jusqu' à Hugues Capet. Paris 1912.

beschrijving eener keurverzameling van uit artistiek oogpunt belangrijke penningen, geheel van zijn hand zijn. Het op tijd gereed komen met den druk — zeldzaam verschijnsel bij een wetenschappelijken tentoonstellingscatalogus — was een tour de force. Dikwijls zaten we tot laat in den avond de drukproeven te corrigeeren, waarmede de toenmalige actieve directeur der Leeuwarder Coöperatieve Handelsdrukkerij, de heer Rommerts Sr., ons overstelpde. Niet minder dan 8 man waren voor ons aan het zeffen gesteld. Steeds maar drukproeven, niets dan drukproeven; proeven, proeven! Onderwijl nog tal van andere beslommeringen in verband met de vele schatten, die tijdelijk aan onze hoede waren toevertrouwd. Zonder Wigersma waren wij er niet doorgekomen. Zijn werkkraft kende geen grenzen, zijn kwinkslagen hielden er den moed in.

Aangetrokken door de smaakvolle publicaties van de Dompierre de Chaufepié, opende Wigersma nog in hetzelfde jaar 1900 in het Friesch Museum eene tentoonstelling van moderne medailles en plaquettes, ongeveer 300 stuks, bijna alle expresselijk voor dit doel door hem aangekocht. De beste buitenlandsche medailleurs: o.a. Roty, Chaplain, Charpentier, Dupuis, Peter, Frey, Scharff, enz., waren evengoed vertegenwoordigd als de Nederlanders Pander, Baars, Wienecke en Begeer, om slechts enkele namen te noemen. In het kort, het gaf een uitstekend overzicht van den toenmaligen stand der medailleerkunst in Europa.

Ondanks de uitnemende feulletons door de Leeuwarder Courant aan deze tentoonstelling gewijd, bleef het bezoek hoogst onvoldoende. Vooral de plaquettes, de niet machinaal gereduceerde afgietsels van het oorspronkelijke maaksel van den kunstenaar, hadden beter lot verdiend, evenals de prachtige gipsreliefs van Pier Pander, door de firma Meijer & Schaafsma ter opluistering ingezonden.

Maar het gebrek aan warme belangstelling voor de moderne medaille is niet iets specifiek Friesch, zooals wel

blijkt uit de jaarlijks zich herhalende klacht over het in vergelijking met België geringe aantal der Nederlandsche leden van de Hollandsch-Belgische Vereeniging van de vrienden van de medaille.

Het was Wigersma's ideaal om zijn zaak aan kant te zetten wanneer de opvoeding van zijn eenigen zoon voltooid zoude zijn. Dan krijg je mij iederen dag in het museum, placht hij te zeggen. Nu werkte hij in hoofdzaak op zijn kantoor.

Talrijk waren de andere functiën die hij waarnam, alle met dezelfde nauwgezetheid en uitvoerigheid en daardoor hield hij de boog wel eens te veel in spanning. Hij was secretaris van het college van kerkvoogden, secretaris van de vereeniging ter bevordering der Friesche Kunstnijverheid, secretaris van de finantieele commissie voor armenzorg, lid van de directie der spaarbank. Meestal bekleedde hij den meest werkgevendsten post. Erkennen dat dat alles zijn kracht te boven ging, daarvoor was hij te koppig. Dikwijls ried ik hem aan nu toch eens voor dit of dat te bedanken en zijn krachten niet onnoodig te versnipperen, waar Friesland rijker is aan ijverige secretarissen dan aan kundige numismaten. Hij overwoog dan, overwoog nog eens, maar tot aftreden was het nog niet gekomen, toen de dood hem den 8 Februari 1912 zoo ontijdig uit ons midden wegnam.

Ware het nog een gebruik om de dooden door eene begrafenispenning te eeren, dan zou, zoo ooit, op die voor Wigersma het zinrijke beeld van den kandelaar met de brandende, licht verspreidende kaars een plaats verdienen, met het devies:

*Aliis inserviendo ipse consumor.*¹⁾

---

¹⁾ Door anderen van dienst te zijn, word ik zelf verteerd. Dit zinnebeeld en opschrift komt o. a. voor op eene begrafenispenning van 1652 voor den Franeker hoogleeraar Bernhardus Schotanus. Dirks *Repert.* I, 1193.